

Lucyna Maria Frąckiewicz

Streszczenie: Artykuł prezentuje sylwetkę profesor Lucyny Frąckiewicz, zawiera jej biografię, przedstawia drogę naukową, pracę zawodową oraz najważniejsze dokonania naukowe. Swoje życie zawodowe profesor Frąckiewicz związała ze Śląskiem, choć do końca angażowała swój czas i swoją energię w pracę w instytucjach naukowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Celem artykułu jest nie tylko ukazanie drogi zawodowej i naukowej profesor Frąckiewicz, ale zaprezentowanie Jej jako osoby, która prowadziła życie wypełnione mądrością, życzliwością, a Jej osoba stanowi wzór do naśladowania dla wielu pokoleń.

Słowa kluczowe: biografia, dokonania naukowe

Summary: The article presents the profile of Professor Lucyna Frąckiewicz, including her biography, scientific career, professional work, and most important scientific achievements. Her professional life was connected with Silesia. She devoted her time and energy to the work of national and international scientific institutions. The aim of the article is not only to show the professional and scientific career of Professor Frąckiewicz but also to present her as a person whose life is worth imitating.

Keywords: biography, scientific achievements

Biogram

Urodziła się 12 maja 1926 roku w Wiedniu, jako córka Mariana i Heleny Niemczewskich; po matce jako wnuczka mistrza pędzla, rysunku i akwareli, głównego przedstawiciela malarstwa pejzażowego okresu Młodej Polski – Juliana Pałata.

Młodość spędziła w Krakowie, gdzie pobierała naukę na tajnych kompletach i w czasie II wojny światowej zdała maturę. W latach 1944–47 studiowała na

1 Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, e-mail: etraf07@gmail.com

Wydziale Medycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, a po rezygnacji ze studiów medycznych (z powodów emocjonalnych) podjęła pracę zarobkową, najpierw w Centralnej Przychodni Ochrony Zdrowia w Przemysle Hutniczym, potem w Instytucie Ekonomiki i Organizacji Przemysłu. Nowe obowiązki z jednej strony poszerzyły zakres Jej zainteresowań, z drugiej zaś stały się źródłem inspiracji dla pierwszych badań prowadzonych nad stanem zdrowia i chorobowością zatrudnionych w przemyśle hutniczym (Rajkiewicz, 2012, s. 18).

W 1953 roku ponownie rozpoczęła studia – tym razem ekonomiczne – w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Katowicach, które ukończyła w roku 1958, uzyskując dyplom magistra ekonomii. Zaraz potem otrzymała etat asystenta w Katedrze Organizacji Ochrony Zdrowia Śląskiej Akademii Medycznej. Osiem lat później, na podstawie dysertacji pt. *Absencja chorobowa w hutnictwie żelaza*, doktoryzowała się w Sopotkiej Wyższej Szkole Ekonomicznej, a w 1972 roku – na podstawie rozprawy zatytułowanej *Warunki i potrzeby mieszkaniowe ludzi starszych* – uzyskała stopień doktora habilitowanego. Tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk ekonomicznych otrzymała w 1980 roku, a profesora zwyczajnego – sześć lat później.

Od zakończenia studiów i początków aktywności zawodowej była związana z największymi katowickimi uczelniami: Uniwersytetem Śląskim, gdzie była prodziekanem Wydziału Nauk Społecznych, a w Instytucie Nauk Politycznych kierowała Zakładem Polityki Społecznej i Metodologii Badań Społecznych, oraz z Akademią Ekonomiczną im. Karola Adamieckiego, gdzie była dziekanem Wydziału Zarządzania, a w latach 1993–1996 piastowała funkcję rektora.

Zmarła 6 czerwca 2009 roku. Sześć dni później została pochowana w rodzinnym grobowcu na cmentarzu parafialnym w Bystrej Śląskiej. Zgodnie z Jej wolą i rodzinną tradycją, uczestnicy ostatniego pożegnania zostali poproszeni o przekazanie (zamiast kwiatów) dowolnych datków na rzecz Gimnazjum im. Juliana Fałata w Bystrej Śląskiej. Kwestę zorganizowano na cmentarzu. Warto dodać, że wymieniona placówka oświatowa, pozostająca pod patronatem dziadka profesor Lucyny Frąckiewicz, od lat otaczana jest przez całą rodzinę szczególną troską i przy każdej okazji wspierana finansowo.

Praca naukowa i dydaktyczna

Całe swoje dojrzałe życie i naukową działalność profesor Lucyna Frąckiewicz związała ze Śląskiem, choć do końca angażowała swój czas i swoją energię w pracę w instytucjach naukowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym: Polskiej Akademii Nauk (PAN), Centralnej Komisji do Spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych, Rządowej Rady Ludnościowej, Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych i wielu innych.

Według klasyfikacji Komitetu Badań Naukowych (KBN) była ekonomistą w specjalnościach: ekonomika pracy, ekonomika rynku pracy i polityka społeczna, ale w praktyce swoje poszukiwania badawcze koncentrowała także na gerontologii, demografii, problemach mieszkalnictwa, niepełnosprawności, ochrony zdrowia i pracy socjalnej – nadając im interdyscyplinarny charakter. Dla studentów nauk humanistycznych i społecznych (ekonomicznych, pedagogicznych, politologicznych, socjologii) w uczelniach katowickich, a w ostatnich latach (2006–2009) także w Górnośląskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Kardynała Augusta Hlonda w Mysłowicach, prowadziła autorskie wykłady z polityki społecznej. Opracowała kilka wersji podręcznika akademickiego do tego przedmiotu, a każde kolejne wydanie cieszyło się dużą popularnością wśród studentów kierunków humanistycznych w całym kraju i szybko znikало z półek księgarskich².

Przez ponad pół wieku pracowała jako nauczyciel akademicki, przechodząc wszystkie szczeble kariery uczelnianej: od studentki – aż do pełnienia funkcji rektora Akademii Ekonomicznej w Katowicach.

Jej rozległe zainteresowania badawcze obejmowały kwestie ochrony zdrowia, warunki życia śląskich robotników, wyznaczniki i skutki zmian demograficznych, problemy zdrowotne, mieszkaniowe, socjalne i społeczne różnych grup wiekowych, zawodowych oraz terytorialnych.

Od czasu reformy administracyjnej kolejnymi tematami prac, kierunkami badań i poszukiwań naukowych profesor Lucyny Frąckiewicz i pozostających pod Jej kierownictwem zespołów były wiodące, aktualne problemy społeczne związane z transformacją, nowymi standardami życia, globalizacją i wielopłaszczyznową integracją europejską. Niektóre z nich to: zadania samorządów lokalnych w rozwiązywaniu kwestii społecznych, zagadnienia polityki rodzinnej i ludnościowej w obliczu zachodzących zmian demograficznych i prognozowanego dalszego wzrostu współczynnika starości, instytucjonalne i pozainstytucjonalne formy wsparcia osób niepełnosprawnych, skutki integracji europejskiej, problemy przedstawicieli trzeciej generacji oraz organizacji nowoczesnych form pomocy społecznej, pracy socjalnej i wsparcia w ramach aktywizacji społeczności lokalnych.

Jako członek Rządowej Rady Ludnościowej opracowała prognozę demograficzną do roku 2030 dla województwa śląskiego oraz zredagowała kilka prac

2 Najważniejsze z nich to autorskie opracowania: *Polityka społeczna. Zarys wykładu*, WN „Śląsk”, Katowice 1998; *Polityka społeczna. Zarys wykładu wybranych problemów*, WN „Śląsk”, Katowice 2002 oraz redakcje bądź współredakcje publikacji przedmiotowych z lat: 1979, 1980, 1983, 1993, 1994, 2001, 2010.

zbiorowych, publikacji przedmiotowych – cennych dla upowszechniania dobrych wzorców europejskich w rozwiązywaniu coraz to nowych kwestii społecznych i socjalnych w kraju³.

Wypromowała ponad 600 magistrów i 20 doktorów. Jako recenzent występowała w licznych przewodach habilitacyjnych i awansowych. W historii nauki na trwałe zapisała się jako wychowawca kilku pokoleń ekonomistów i polityków społecznych. Pozostawiła po sobie ponad 650 prac: podręczników akademickich, monografii, artykułów, rozpraw, recenzji – skatalogowanych przez Główną Bibliotekę Pracy i Zabezpieczenia Społecznego (GBP i ZS) w serii *Bibliografie*⁴.

Była doskonałym organizatorem i inicjatorem naukowych i społecznych przedsięwzięć, za co wielokrotnie ją nagradzano i wyróżniano, między innymi: Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski. Za zasługi dla nauki została uhonorowana niezwykle prestiżowym w środowisku polityków społecznych Medalem im. Wacława Szuberta przyznany przez Komitet Nauk o Pracy i Polityce Społecznej (Rajkiewicz, 2006, s. 19).

Aktywność społeczna

Była niezwykle mobilnym przedstawicielem środowiska naukowego, z powodzeniem łączącym naukę z dydaktyką i licznymi funkcjami społecznymi, zaangażowanym w prace instytucji i organizacji służących szeroko rozumianemu rozwojowi regionu, kraju oraz reprezentowanych przez nią dyscyplin naukowych. Jak nikt inny rozumiała współczesne wyzwania polityki społecznej, potrzebę nadawania jej interdyscyplinarnego charakteru, a nade wszystko wiązania naukowych osiągnięć eksploracyjnych z aplikacjami dla sfery działań praktycznych.

Swoją ogromną wiedzą i doświadczeniem chętnie też dzieliła się ze środowiskiem pozauczelnianym, z przedstawicielami organizacji, instytucji wszystkich szczebli administracji, z organizatorami szeroko rozumianej przestrzeni społecznej – tak w regionie, kraju, jak i poza jego granicami. Biegle władała językiem

3 Warto tu wymienić choćby takie, jak: *Bezpieczeństwo socjalne*, AE, Katowice 2003; *Kapitał społeczny*, AE, Katowice 2004 (współredakcja z Andrzejem Rączaszkiem); *Wykluczenie społeczne*, AE, Katowice 2005; *W obliczu starości*, ROPS, Katowice 2007; *Przeciw wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych*, IPiSS, Warszawa 2008; *Zarządzanie w pracy socjalnej. Wczoraj, dziś i jutro*, GWSP im. Kard. Augusta Hłonda w Mysłowicach, Mysłowice 2009 (współredakcja z Mirosławem Czapką).

4 *Bibliografia prac prof. zw. dr hab. Lucyny Frąckiewicz 1957–2001*, GBP i ZS, Warszawa 2001 i uzupełnienia z kolejnych lat; K. Lisiecka, *Profesor Lucyna Frąckiewicz – ekonomista, polityk społeczny*, [w:] A. Rączaszek (red.), *Sześćdziesiąt lat polityki społecznej w Polsce*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego w Katowicach, Katowice 2006, s. 11–16.

francuskim, dzięki czemu w większości organizowanych lub współorganizowanych przez nią spotkań naukowych, seminariów tematycznych, debat uczestniczyli przedstawiciele francuskojęzycznych regionów Europy. Ułatwiało to nie tylko wymianę naukową, ale w skali regionu zaowocowało podpisaniem kilku umów o bratniej współpracy miast śląskich z francuskimi.

Nie tracąc nic ze swej wysokiej pozycji w świecie nauki, do perfekcji opañowała – i w formach, i w treści publikacji, wystąpień, inicjatyw organizacyjnych – przybliżanie zagadnień społecznych i gospodarczych zwykłym ludziom. Mówiła i pisała pięknym, barwnym, a jednocześnie zrozumiałym językiem. Nigdy nie hermetyzowała nauki ani hierarchicznym dystansem, patosem, ani przesytą treści teoriopoznawczych, ani obcojęzycznymi „proteżami” wypowiedzi, ani też (często obecnie stosowanymi przez mówców dla podkreślenia swej innowacyjności) – neologizmami.

Przez lata kierowała Śląskim Instytutem Naukowym im. Jacka Koraszewskiego w Katowicach, powołanym do życia po likwidacji katowickiego oddziału Instytutu Gospodarki Mieszkaniowej w Warszawie, w której to jednostce wcześniej pracowała jako kierownik i samodzielny pracownik naukowo-badawczy. Przez wiele lat pełniła funkcję wiceprzewodniczącej Komitetu Nauk o Pracy i Polityce Społecznej (KNoPiPS) PAN oraz prezesa Polskiego Towarzystwa Polityki Społecznej (PTPS). Polskie środowisko naukowe reprezentowała też w Międzynarodowej Unii Demograficznej.

Jako inicjator i założyciel przez kilka kadencji przewodniczyła katowickiemu oddziałowi Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego (PTG), w 1977 roku organizując w Katowicach II Zjazd poświęcony problemom starzenia się i aktywności zawodowej: *Starzenie się i starość a praca zawodowa* (Pędich, 2006, s. 542). Była członkiem wielu komisji i komitetów naukowych PAN, Rządowej Rady Ludnościowej i współpracownikiem Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych.

Mimo problemów ze zdrowiem, jeszcze w 2009 roku, jako przedstawiciel KNoPiPS PAN, podjęła obowiązki członka Wojewódzkiej Rady Zatrudnienia w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Śląskiego⁵.

I choć tak doświadczenie, jak ogromna wiedza społeczna, humanistyczna w pełni uprawniały ją do upowszechniania, popularyzowania osiągnięć, poglądów w środowisku szerszym niż naukowe, akademickie – zupełnie nie interesował jej modny i wszechobecny naukowy celebrytizm. To najlepszy dowód na bezinteresowną wielkość, poszanowanie rangi zawodu i profesorskiego statusu

5 *Współcześni polscy uczeni. Słownik biograficzny*, tom I, OPI, Warszawa 1998, s. 409–410; *Prof. zw. dr hab. Lucyna Frąckiewicz*; Bystra i znani ludzie, <http://www.bystra.pl/kultura/bystra-i-znani-ludzie/prof-zw-dr-hab-lucyna-frackiewicz/> (dostęp: 22.01.2023).

społecznego. Warto o tym pamiętać w czasach fascynacji tanią popularnością w skomercjalizowanych mediach i sieciowymi formami kontaktów międzyludzkich (*Facebook, Twitter*) – tak naprawdę będącymi jedynie ubogimi substytutami determinantów społeczeństwa obywatelskiego, otwartego na wiedzę.

Mistrz i przyjaciel

Była niezwykłą, Wielką Damą polskiej nauki, niezastąpionym autorytetem, a jednocześnie przyjacielem i opoką dla ludzi młodych. Budziła respekt, szacunek, ale i życzliwość, sympatię – obligując do rzetelności i podejmowania wskazywanych przez Nią coraz to nowych zadań. Była wymagająca, ale i wyrozumiała. Wielka w swych dokonaniach, pomysłach, podejmowanych inicjatywach, a jednocześnie tolerancyjna wobec słabszych dorobkiem i możliwościami rozwoju. Ciepła, serdeczna, troskliwa, piękna, elegancka, opanowana, spokojna nawet w obliczu śmiertelnej choroby, cierpienia i świadomości wkraczania w smugę cienia – pełna dystansu i pokory wobec losu i praw natury. Wiedziała, że odchodzi, i – mimo narastających ograniczeń – żegnała się ze światem z godnością, w ostatnich miesiącach życia przyciszonym głosem tłumacząc bliskim, że taka kolej, tak musi być. I nie można było nie uszanować tej postawy, bowiem wiadomo, że królowie nie płaczą. Z dbałości o przyszłość swoich uczniów do końca nie zrezygnowała ani z pracy, ani z aktywności, ani nawet z kłopotliwych wyjazdów na spotkania naukowe, na konferencje naukowe, obrony prac doktorskich i habilitacyjnych – udzielając cennych rad, wskazówek, przekazując uwagi, dzieląc się swoimi spostrzeżeniami i celną krytyką aktualnych wydarzeń – tak w polityce, życiu społecznym, jak i środowisku naukowym.

Całe swoje 83-letnie życie poświęciła innym – nauce, przyjaciołom, uczniom, bliskim – dbałość o siebie, o odpoczynek, relaks, a nawet o zdrowie zawsze spychając na plan dalszy, pozostawiając na później.

Pozostanie w pamięci wszystkich jako wybitny polski naukowiec, a jednocześnie człowiek niezwykle życzliwy. Jako błyskotliwy umysł i wielkie serce. Jako mistrz i przyjaciel. Szanowała ludzi, z jednakową życzliwością traktując swych nauczycieli i uczniów oraz tych, którzy dla Niej byli autorytetami, i tych, dla których Ona tenże uosabiała. Doskonale rozumiała, jak wielką rolę w rozwoju nauki odgrywa pokoleniowa kontynuacja i pamięć o dokonaniach poprzedników. Za wyjątkowo cenną w Jej dorobku naukowym pracę należy też uznać świetnie zaplanowaną i zredagowaną „Przeszłość dla przyszłości”, stanowiącą nieocenione źródło informacji o 21 prekursorach polityki społecznej, ich inicjatywach, dorobku i wskazaniach dla następnych pokoleń badaczy (Frąckiewicz, 2001). Spełniając to zadanie, zapoczątkowała dobrą tradycję uwieczniania dla potomnych sylwetek

osobowości znakomitych, nietuzinkowych, oddanych nauce, ludziom i sprawom dla nich ważkim.

Nie miała wrogów, bo nawet tym, którzy nie byli życzliwi – szybko wybaczała, tłumaczyła ich zachowanie, starała się rozumieć motywy. I choć nie należała do pokolenia sieci – korzystała z najnowszych nośników przekazu, nie rezygnując z żadnej z możliwych form aktywności społecznej i zawodowej. Na stronach Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach nadal można znaleźć liczne wpisy uczestników forum potwierdzające popularność Pani Profesor i wielki smutek towarzyszący Jej odejściu. Warto przytoczyć kilka z nich, choćby takie jak:

[...] pozostaniesz w moim sercu jako dobry człowiek, dama, wspaniały naukowiec [...] – Twoja uczennica

[...] niezapomniana Pani Profesor była moim promotorem [...] swoich magistrantów traktowała jak matka troszcząca się o swoje dzieci [...] bardzo często się tak do nas zwracała [...] – magistrantka Irena H.

[...] była fantastyczną kobietą, szefową [...] bardzo będzie jej brak [...] – pracownica WNS⁶.

Dwa lata po śmierci, w 85. rocznicę urodzin profesor Lucyny Frąckiewicz, przyjaciele i współpracownicy zadedykowali jej 87 numer wydziałowych Zeszytów Naukowych – „Studiów Ekonomicznych” – Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego, zawierających teksty przedstawicieli warszawskiego i katowickiego środowiska naukowego polityków społecznych. Publikację otwiera piękny tekst nestora tej nauki – profesora Antoniego Rajkiewicza – zatytułowany tak, jak brzmiało motto życiowe zmarłej: *W trosce o dobro człowieka i o godne życie*. Przywołując kolejne publikacje poświęcone polityce społecznej, autor podkreśla animacyjną rolę profesor Lucyny Frąckiewicz w budowaniu tzw. szkoły śląskiej, wiązanej z nurtem społeczno-ekonomicznym i socjalno-bytowym (Rajkiewicz, 2006, s. 13–18), a we wcześniejszym tekście, przygotowanym na Jej jubileusz osiemdziesięciolecia, niezwykle trafnie stwierdza, że: „rzadko zdarza się życie tak twórcze, aktywne i bogate [...]” i dalej „[...] bez Jej obecności nie do pomyślenia jest rozwój współczesnego uczelnianego nurtu polityki społecznej [...]” (Rajkiewicz, 2006, s. 17).

6 Prof. zw. dr hab. Lucyna Frąckiewicz, www.us.edu.pl/zmarla (dostęp: 7.12.2012).

Wypełnione mądrością, dobrem, życzliwością i skromnością aktywne życie, dorobek profesor Lucyny Frąckiewicz dla wielu pokoleń stanowić winny ponadczasowy wzór do naśladowania. Nieuchronność przemijania skłania do refleksji i pokory, ale uprawnia też do stwierdzenia, że najwspanialszym spadkiem, jaki można po sobie pozostawić, jest zarejestrowana w ludzkich sercach i umysłach dobra pamięć. A tej dla mistrza i przyjaciela ludzi, jakim była Pani Profesor Lucyna Frąckiewicz – nigdy nie zabraknie.

Bibliografia

Bibliografia prac prof. zw. dr hab. Lucyny Frąckiewicz 1957–2001, GBPiZS, 2001.

Frąckiewicz, L. (red.) (2001). *Przeszłość dla przyszłości*. Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”.

Lisiecka K. (2006). Profesor Lucyna Frąckiewicz – ekonomista, polityk społeczny. W: A. Rączaszek (red.), *Sześćdziesiąt lat polityki społecznej w Polsce* (ss. 11–16). Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego w Katowicach.

Lucyna Maria Frąckiewicz, www.wikipedia.org.pl [dostęp: z 12.12.2021].

Pędich, W. (2006). Udział Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego w kształtowaniu polityki społecznej wobec ludzi starych. W: A. Rączaszek (red.), *Sześćdziesiąt lat polityki społecznej w Polsce* (ss. 541–549). Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego w Katowicach.

Prof. zw. dr hab. Lucyna Frąckiewicz, www.bystra.pl/kultura/bystra-i-znani-ludzie [dostęp: 22.01.2023].

Rajkiewicz, A. (2006). O życiu twórczym i spolegliwym. W: A. Rączaszek (red.), *Sześćdziesiąt lat polityki społecznej w Polsce* (ss. 17–22). Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego w Katowicach.

Rajkiewicz, A. (2012). W trosce o dobro człowieka i o godne życie. W: W. Koczur, A. Rączaszek (red.), *Współczesne obrazy polityki społecznej i gospodarczej. Księga pamiątkowa dedykowana Profesor Lucynie Frąckiewicz*. Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, s. 13–18.

Współcześni polscy uczeni. Słownik biograficzny, t. I, OPI, 1998, ss. 409–410.